

TC.
Sabahattin Zaim Üniversitesi (İZÜ)
Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü
İnsan Hakları 2016 1.Dönem Ödevi

Yaşama Hakkı Ve Ölüm Cezası

Hazırlayan:
ALİ METİN

İçindekiler:

I.	Yaşama hakkı/Giriş:	1
A.	Yaşama Hakkının Konusu.....	1
1.	Kişinin Kendisine Karşı Korunması.....	1
2.	Kişinin 3. Kişilere Karşı Korunması.....	2
3.	Kişinin Topluma ve Devlete Karşı Korunması	2
4.	Kişinin Anarşizm ve Fanatizme Karşı Korunması	2
B.	Devletin Yükümlülükleri	3
II.	Yaşama Hakkı İhlali İstisnaları	4
1.	Meşru Müdafaa	5
2.	Yakalama ve Kaçmanın Önlenmesi.....	5
3.	Ayaklanmanın Bastırılması	5
4.	ÖLÜM CEZASI (death penalty):.....	5
a-Genel:.....	5	
b-Ölüm Cezasına ilişkin Doktrinel Yaklaşımlar ve Karşıt Görüşler:.....	6	
c-Uluslararası Hukukta Ölüm Cezası:.....	7	
d-Ulusal Hukukta Ölüm Cezası:.....	9	
5.	Türkiye’de infaz edilen idamlar:	10
a-1923–1960 döneminde idamlar:.....	10	
b-1961–1972 arasında idamlar:	11	
c-1980–1984 arasında idamlar:	12	
III-	Sonuç ve değerlendirme:.....	14

I.YAŞAMA HAKKI/Giriş:

İnsan haklarının en kutsalı, en dokunulmazı olarak nitelendirilen yaşama hakkı, öldürülmeme hakkını ifade eder. Uluslararası insan hakları hukukunda birincil sırayı teşkil eden yaşam hakkı (1. kuşak) insan hakları kapsamında bir haktır.¹ Yaşama hakkı en temel ve birincil haktır. Bu hak karşısında diğer haklar türev, ikincil haklar konumundadır. Diğer tüm hakların kullanımı ve varlığı bu hakka bağlıdır. Bu yönüyle yaşama hakkı mutlak bir haktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) yaşama hakkı dokunulmaz haklar ya da hakların sert çekirdeğini oluşturmaktadır.²

Yaşama hakkı, bu hakkın adının açıkça vurgulanması suretiyle;

1-1948 tarihli BM Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nde

2- 1966 tarihli (yürürlüğe giriş 1976) BM Milletlerarası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde (m.6)

3-1950 tarihli (yürürlüğe giriş 1953) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (m.2)

4-1969 tarihli (yürürlüğe giriş 1978) Amerikalılararası İnsan Hakları Sözleşmesinde (m.4)

5-1981 tarihli (yürürlüğe giriş 1986) Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'nda (m.4)

6-2000 yılı sonunda kabul edilen Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda (m.2)

tanınmıştır.³

İnsanın insan olmasından kaynaklanan insan haklarının varlığı ve kullanılabilmesi, bu haklarının temelini oluşturan ve kaynağı olan yaşama hakkının korunmasına bağlıdır. İnsan hakları, yaşama hakkının varlığına bağlıdır. Yaşama hakkı kullanılmadan diğer insan hakları kullanılamaz. Yaşama hakkı, kişinin fiziki ve ruhani bütünlüğünü koruyabilmesi ve yaşamına karşı tehlike ve risklerden korunmasını ifade eder. Yaşama hakkı en basit anlatımla kişinin öldürülmeme hakkıdır. Bu hak, devlete ülkesinde bulunan insanları öldürmemesi ve diğer insanlar tarafından öldürülmelerini önlemesi yükümlülüğü yükler. Yaşama hakkı yasayla korunur ve kimsenin bu hakkı kullanması engellenemez.⁴

A. Yaşama Hakkının Konusu

Yaşama hakkının konusu kişinin devlet ve diğer kişiler tarafından, öldürülmemesi ve tehlike ve risklere karşı devlet otoritesi tarafından korunmasıdır.⁵ Yaşama hakkı kişinin devlet veya diğer kişiler tarafından gerçekleştirilecek tehditlere karşı korunmasını ifade ettiği gibi kişinin kendisinden de kaynaklanabilecek tehditlerden korunmasını da ifade eder. Yaşama hakkı kişinin dört durumda korunmasını gerektirir. Bunlar; kişinin kendisine, üçüncü kişilere, topluma-devlete ve ideolojik nedenlere karşı korumadır.⁶

1. Kişinin Kendisine Karşı Korunması

¹ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.387

² ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s138.

³ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s138.

⁴ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.387.

⁵ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s140.

⁶ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.387.

Kişinin bedeni üzerinde mutlak tasarruf yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle yaşama hakkına yönelik saldırılara önceden izin vermesi mümkün değildir. Ancak takibi şikayete bağlı suçlar için bu istisna teşkil eder.⁷

2. Kişinin 3. Kişilere Karşı Korunması

Yaşama hakkına yönelik üçüncü kişilerce saldırılar hem cezai hem de hukuki sorumluluk gerektirir. Yaşama hakkına yönelik saldırılar TCK'da (kasten öldürme, taksirle öldürme, intihara yönlendirme, neticesi sebebiyle ağırlamış yaralama) düzenlenmiştir. Ayrıca Borçlar Kanunu açısından haksız eylem niteliği taşır ve hukuki sorumluluk gerektirir.⁸

Devletler, kendi yargılama yetkisi altındaki kişilerin yaşama hakkını korumak için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Başkalarının yaşamını tehdit eden kişileri yargılamak için gerekli yasaları çıkarmalı vatandaşlarının ve kendi ülkesi içindeki kişilerin yaşama hakkını korumalıdır. Devlet çıkaracağı bu yasalar ile olabilecek öldürme eylemlerinin önüne geçer. Yasaların caydırıcılığını kullanır. Ayrıca devlet bu yasalarla yaşama hakkına yönelik gerçekleşmiş saldırıları cezalandırmak devletin görevidir.⁹ Devletin yaşama hakkına yönelik saldırıları cezalandırması toplumda adalet duygusunu güçlendirir.

Devletin kişileri öldürülmekten kurtarma yükümlülüğü vardır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye aleyhine verdiği kararında ciddi ölüm tehdidi varlığı ve devletin bu durumdan haberdar olması gerçekleşen ölümden devletin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Devlet vatandaşının yaşama hakkını koruyacak gerekli ve yeterli tedbirleri almadığından vatandaşının yaşama hakkını ihlal etmiştir.¹⁰

3. Kişinin Topluma ve Devlete Karşı Korunması

Yaşama hakkına yönelik saldırı devlet görevlileri tarafından gerçekleştirilebilir. Bu durum yaşama hakkının devlet tarafından ihlal edilmesidir. Devletin, ülkesi içindeki insanların yaşama hakkını koruma yükümlülüğü vardır ve bu koruma devletin kendisinden de korumayı kapsar. Yasadışı, keyfi veya seri infazların ve bunun bir özel türü olan kayıpların yaşam hakkının devlet tarafından ağır bir şekilde çiğnendiğini gösterir.¹¹

4. Kişinin Anarşizm ve Fanatizme Karşı Korunması

Anarşizm felsefesinden doğan terörizm ideolojik nedenlerle yaşama hakkına yönelmiş bir saldırdır.¹² Devlet ülkesindeki insanları her türlü anarşizm, fanatizm, faşizm ve terörizmden

⁷ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.388.- ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s140.

⁸ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s141.

⁹ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.388.

¹⁰ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.388 Akkoç v. Türkiye Davası.

¹¹ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.387.

¹² ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s141.

korumakla yükümlüdür. Devlet, ülkesindeki insanların yaşama hakkını korumak için gerekli tedbirleri almalıdır.

B. Devletin Yükümlülükleri

Yaşama hakkı en temel haktır ve kutsaldır. Yaşama hakkının korunması demokratik devletin birinci görevidir. Yaşama hakkının korunması devletin sorumluluğu altındadır yani yaşama hakkını korumak devletin görevi ve ödevidir.

Yaşama hakkı, AİHS m.2'de "Yaşama hakkı, 1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilmez. 2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birine mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz: a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete korunmasının sağlanması; b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirmeye veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme; c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması" Anayasa m.17'de "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. (...), Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır." şeklinde düzenlenmiştir. Anayasa bu konuda AİHS ile aynı doğrultudadır. Anayasa ve AİHS "herkes" ifadesini kullanmıştır. Bu ifadede de anlaşılacağı gibi devlet görevi sadece vatandaşlarının yaşama hakkını korumak değildir. Herkesin yaşama hakkı vardır ve herkesin yaşama hakkı kutsaldır. Devletin sorumluluğu herkesin yaşama hakkını korumaktır.

Devlet, insanların yaşama hakkını korurken hem onları öldürmeme hem de öldürülmelerini engelleme yükümlülüğü vardır. Devlet yaşama hakkını ihlal etmemek gibi negatif yükümlüğe sahipken aynı zamanda olabilecek ihlalleri engellemek, ihlallerin caydırıcı olmasını sağlamak amacıyla gerekli hukuki korumaları sağlamak, oluşan ihlallerden sonra etkili soruşturma ve kovuşturma olanakları oluşturarak ihlallerin cezalandırılmasını sağlamak gibi pozitif ve usuli yükümlülüklerle de sahiptir.¹³

Devlet insanların yaşama hakkını ihlal etmemelidir. Devlet insanların yaşama hakkı ihlallerini kamu görevlileri vasıtasıyla gerçekleştirir. Devlet, yaşama hakkını korurken ilk olarak kendisi yaşama hakkını ihlal etmemeli, kişileri kendisi öldürmemelidir. Devletin pozitif yükümlülüğü yaşama hakkının ihlallerinin önlemek amacıyla kanun koymak ve uygulamak önleyici tedbir almak görevleri sayılabilir.

Devletlerin insanları öldürmemesi hakkı tam anlamıyla mutlak değildir. AİHS m.2 ve Anayasa m.17 devletin belli koşullar halinde öldürme fiillerinin yaşama hakkının ihlalinin oluşturmayacağını belirtmektedir. Anayasaya göre meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme

¹³ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s143.

fiilleri yaşama hakkı ihlalini oluşturmaz. Aynı şekilde AİHS'ye göre de bir kimsenin yasa dışı şiddete korunmasının sağlanması, bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirmeye veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme, bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması, mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse yaşama hakkının ihlalini oluşturmaz.

Devletin koruma yükümlülüğü, kişilerin yaşamını tehlikeye atacak faaliyetlerde bulunmamayı da kapsar. Devlet kişilerin yaşamını tehlikeye atacak faaliyetlerde bulunamaz. AİHM Demiray v Türkiye davasında Türkiye aleyhine verdiği kararda devletin kişinin yaşamını tehlikeye atacak faaliyetlerde bulunamayacağını belirtmiştir. Davaya konun olayda terörist Ahmet Demiray'ın gözaltına alındıktan sonra itirafçı olmuştur. Terör örgütüne ait silahların yerinin gösterirken, terör örgütü tarafından tuzaklı mayının patlatılması sonucu ölmüştür. AİHM resmi makamların Ahmet Demiray'ın yaşamını korumak amacıyla gerekli tedbirleri almadığına hükmetmiştir.¹⁴

Devlet, kendi kontrolü altındaki kişilerin yaşamını korumak için azami tedbirleri almakla yükümlüdür. Gözaltın sırasında gerçekleşen ölümlere dair başvurularda AİHM sağlık durumu iyi olarak gözaltına alınan kişilerin, gözaltı sırasında veya sonrasında sağlık durumlarında meydana gelen tüm kötüleşmelerden ve ölümlerden devlet birinci derecede sorumlu olacağını, devletin gözaltına alınmış olan şahsın sağlık durumundaki her türlü kötüleşmeye dair makul bir açıklama sunmakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, gözaltında ölümle sonuçlanan davalar açısından genel ispat yükü kuralını tersten yorumlayarak, devletin gözaltında meydana gelen ölüm olaylarına dair makul bir açıklama sunmakla yükümlü olduğunu belirtmiştir.¹⁵ Devletin sorumluluğu sadece gözaltı sırasında değil kontrolü altında gerçekleşen bütün adli işlemlerde de geçerlidir.

AİHM kararları genellikle devletlerin aleyhine olmasına karşın devletin sorumluluğu olmadığına dair kararları da mevcuttur. Andronicou ve Constantinou v Kıbrıs davasında rehin alan ve rehin alanın ölümüyle sonuçlanan operasyonla ilgili kararında mahkeme devlet görevlilerinin planlaması ve uygulanması hususunda gerekli tüm hususların dikkate alındığını, tüm risklerin öngörüldüğünü ve tüm alternatif müdahale yollarının araştırıldığını ve hesaba katıldığını belirterek 2.maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir.¹⁶

C. Yaşama Hakkı İhlali İstisnaları

Yaşama hakkı mutlaktır. Herkesin yaşama hakkı vardır. Yaşama hakkı vazgeçilmez ve devredilmezdir. Ancak AİHS ve Anayasa bazı durumlarda meydana gelen ölümlerin bu hakkın ihlali olmayacağını belirtmiştir. Yaşama hakkı ihlalleri aşağıda sayılacak hallerde meydana gelirse bu hakkın ihlalini oluşturmaz.

¹⁴ Demiray v Turkey Application no. 27308/95 21 November 2000 Judgment Strasbourg.- CENGİZ, Serkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2011 Sayı93 s390.

¹⁵ CENGİZ, Serkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2011 Sayı93 s390.

¹⁶ Andronicou ve Constantinou v Cryprus Application no 86/1996/705/897, 9 October 1997 Judgment Strasbourg.- CENGİZ, Serkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2011 Sayı93 s389.

1. Meşru Müdafaa:

Haksız bir saldırıya maruz kalan kişinin, eğer başka yöntemle saldırıyı önleyemiyorsa, mevcut saldırıyı defetmek için saldırganı öldürmesi durumunda yaşama hakkının ihlali oluşmaz. Meşru müdafaa sadece devlet görevlileri açısından değil herkes için geçerlidir. AİHS'nin ilgili maddesi meşru müdafaaı cebir ve şiddete karşı korunması ile sınırlandırmıştır. TCK meşru müdafaaı her hangi bir hakka yönelik saldırıya karşı koyma olarak tanımlamıştır.

2. Yakalama ve Kaçmanın Önlenmesi:

Devlet tehlikeli kişileri yakalaması ve kaçmasını önlenmek için silah kullanabilir. Ancak silah kullanımı öldürmek amacıyla olamaz. Yakalama ve kaçmanın önlenmesi sırasında meydana gelen ölümler yaşama hakkının ihlalini oluşturmaz.

Devletin yakalama ve kaçmanın önlenmesi sırasında silah kullanması zorunlu hallerde ve tehlike arz eden kişilere yönelik olmalıdır.¹⁷ Nachova ve Diğerleri v Bulgaristan davasında AİHM kararı asker kaçağı ve haklarında yakalama kararı bulunan iki Bulgar vatandaşının yakalanmaları sırasında bir binbaşı tarafından uzun namlulu silah ile vurulması sonucu ölmeleri hakkındadır. AİHM kararında öldürülen kişilerin şiddet içermeyen suçtan dolayı arandıkları, silahları bulunmadığının ve daha önce şiddet veya tehdit içeren suç işlemedikleri polis tarafından bilindiği için silah kullanımını aşırı bulmuş ve yaşama hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.¹⁸

3. Ayaklanmanın Bastırılması:

Ayaklanma çok sayıda kişinin şiddet kullanarak yasalara, kurallara başkaldırısıdır. Devletin ayaklanmayı sonlandırmak, bozulan düzeni tekrar kurmak amacıyla silah kullanması sonucu meydana gelen ölümler yaşama hakkının ihlalini oluşturmaz. Devletin ayaklanmayı bastırmak için silah kullanımı zorunlu olmalıdır. Daha basit yöntemlerle bastırılacak ayaklanmalarda silah kullanımı sonucu meydana gelen ölümler yaşama hakkının ihlalidir.

4. ÖLÜM CEZASI (death penalty):

1-Genel:Ölüm cezası yaşama hakkını ortadan kaldıran bir cezadır.¹⁹ Ölüm cezasına ilişkin ilk kayıtlar MÖ.2000'li yıllarda Babil Kanunlarında bulunmaktadır.²⁰

AİHS m2. bir mahkeme tarafından yasaya uygun biçimde verilmiş ölüm cezasının infazını yaşama hakkının istisnası olarak kabul etmiştir. Ancak 28.04.1983 tarihinde imzaya açılarak 01.03.1985 tarihinde yürürlüğe giren Sözleşme'ye ek 6 no'lu Protokol ile savaş veya çok yakın savaş tehlikesi dışında zamanlar için ölüm cezası kaldırılmıştır. 03.04.2002 tarihli Sözleşme'ye ek 13 no'lu

¹⁷ CENGİZ, Serkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2011 Sayı93 s387.

¹⁸ Nachova and Others v. Bulgaria [GC] - 43577/98 and 43579/98 Judgment 6.7.2005 [GC]- CENGİZ, Serkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2011 Sayı93 s387.

¹⁹ KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.396.

²⁰ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s154.

Protokol ise, 6 no'lu Protokol ile belirlenmiş olan savaş veya çok yakın savaş tehlikesi istisnası da dâhil ölüm cezasını her durumda kaldırmıştır.²¹

Ülkemizde 3.8.2002 tarih ve 4771 sayılı Kanun'la önce "Savaş ve çok yakın savaş tehdidi halinde işlenmiş olan suçlar için öngörülen idam cezaları hariç" olmak üzere ve 14.07.2004 tarih ve 5218 sayılı Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'la mevzuatımızdan tamamen çıkartılmıştır.²²

2-Ölüm Cezasına İlişkin Doktrinel Yaklaşımlar ve Karşıt Görüşler:

Ölüm cezası çok tartışmalı bir konudur. Düşünürler([Voltaire](#),[Jean-Jacques Rousseau](#)), ve siyaset adamları([Charles de Gaulle](#),[George W. Bush](#),[Bill Clinton](#),[Ronald Reagan](#)) ve fertler arasında ölüm cezasını savunanlar olduğu gibi düşünürler(Viktor Hugo) siyasetçiler([Jacques Chirac](#),[François Mitterrand](#),[Nelson Mandela](#)), Hukukçular (Prof.Dr.Faruk Erem,Prof.Dr.Köksal Bayraktar vs.) gibi ölüm cezasına karşı olan düşünür, akademik,siyasi ve fertler vardır. ²³ Bu tartışmalar binlerce yıldan beri süre gelmiştir ve devam etmektedir.

Ölüm cezasını savunanlar 'Zorunlu Ceza Anlayışı' , 'Doğa Yasası Anlayışı' , 'Genel Önleme Anlayışı' ve 'Kefalet Oluşturucu Nitelik ' gibi anlayışlarla bu cezayı savunmaktadırlar ve; 1-Ölüm cezası en etkili caydırıcı yaptırımdır. 2-Devlet toplum düzeni ve huzuru korumakla yükümlüdür. Bu görevini yerine getirebilmek için ceza yaptırımları kullanmak zorundadır. Suçların boyutuna göre cezaların ağırlaşması da doğaldır. 3-Ölüm cezası kesin ve etkili bir cezadır. Bu nedenle başka cezalara çevrilerek ceza sisteminden çıkarılması uygun değildir. 4- Ölüm cezası suçla mücadelede etkili bir yoldur. 5- Ölüm cezası hızlı,kesin bir ceza niteliği taşır. Bu özelliği nedeni ile de toplumun adalet duyguları giderilmiş ve suçlulara ibret olacak, caydırıcı etki sağlanmıştır. 6-Bu ceza adildir, mutlak ve tanrısal adalete de uygundur. 7-şeklindeki gerekçelerle ölüm cezasını adalet duygusu ve toplumsal işleyiş bakımından sağlam bir müeyyide olarak öngörmektedirler.

Ölüm cezasını reddedenler ise "Ölüm cezasının onarılmaz (geri dönülmesi imkansız) niteliği ", "çağdışı olması", "eşitsizlik yaratıcı niteliği", "halk arasında yarattığı tepki ", "gayri insanı olduğu düşüncesi", "yarattığı dehşet duygusu" gibi düşünceler ileri sürmekte ve görüşlerini;

1-Ölüm cezası insani değildir. 2-Devletin ceza vermek hakkı yaşamı sona erdirmeyi kapsamaz. Devlet kişilerden aldığı yetkileri kullanır. Kişi hayatını yok etme - öldürme yetkisini hiç kimseye veya devlete devredemez . 3-Ölüm cezası hatayı onarma olanağı olmayan ağır ,vahim bir cezadır. Geri dönüşü ya da kısmi onarımı yoktur. 4-Ölüm cezası vahşi ve ilkel bir intikam alır. Günümüz ceza siyasetinde öç amacı hedeflenemez. 5-Ölüm cezası tasfiye etmeyi amaçlar. Çağdaş bir cezanın amacı bu olamaz. Çağdaş cezada suçlunun topluma kazandırılması iyileştirilmesi ön planda tutulur. Ölüme gönderilen failin eğitilmesi , uslandırılması mümkün değildir. 6-Bu cezanın korkutucu , caydırıcı etkilerde ispatlanmış değildir. Yüzyıllardır süre- gelen uygulamalar bunu göstermektedir. 7-Toplumların kamu vicdanında da bu ceza benimsenmemektedir. 8-Devlet kişi hayatı üzerinde tasarrufta bulunamaz. 9-Çağdaş toplumlarda bir yandan insan hayatının korunması diğer yandan soğukkanlı bir biçimde insan hayatında son verilebilmesi çelişkidir. 10- Suçla mücadelede araç olamaz. Devlet bu konuda daha başka çeşitli ve yeterli araçlara sahiptir. İnsan hayatına son

²¹ ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s154-155.

²² ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s154.

²³ <https://tr.wikipedia.org/>

verebilecek bu araçlar içinde yer almamalıdır 11-Ölüm cezası adil değildir. Gerekli bir cezada değildir.12-Yaşam hakkı kutsal ve doğal bir haktır, şeklinde sayılan gerekçelere dayandırmaktadırlar.²⁴

3-Uluslararası hukukta ölüm cezası:

“Yaşam hakkı”, hem sözleşme şeklinde olmayan İnsan Hakları Bildirilerinde:

- 10 Aralık 1948 tarihli (İHEB) md.3;
- 2 Mayıs 1948 tarihli (AMEİHÖB) md.1;
- 5 Ağustos 1991 tarihli (KİİHB) md.2;

Hem sözleşme niteliğindeki bildirilerde :

- 4 Kasım 1950 tarihli (AİHS) md.2;
- 19 Aralık 1966 tarihli (KSHUP) md.6 ; -22 Kasım 1969 tarihli (AMEİHS) md.4 ;
- 27 Haziran 1981 tarihli (İHHAŞ) md.4 (EuGRZ 1990, 345-346; ; 21.10.1986’dan beri yürürlükte) ;
- 15 Eylül 1994 tarihli (AİHŞ) md.5’te (HRLJ, 1997:151) yer almaktadır.

Ancak bu hakkın sözleşme ile yapılan düzenlemelerinin çoğunluğunda ölüm cezasına açıkça izin verildiği görülmektedir.

Örneğin: AİHS md.2 f.1 C.2;

KSHUP md.6 f.2-6;

AMEİHS md.4 f.1-6; AİHŞmd.10-12.

Bununla birlikte 1950 tarihli AİHS dışındaki düzenlemeler AİHS ‘ye göre açık bir biçimde ölüm cezasına karşı bir anlatımla kaleme alınmıştır. ²⁵

Ölüm cezası, özellikle Çin, İslam Devletleri ve ABD gibi bir grup devlette popülaritesini korumaktadır.

Buna karşılık Batı Avrupa’nın her yerinde ve eski Doğu Bloku Devletlerinde de çoğu yerde örneğin 1998 de Bulgaristan ve Litvanya’da kaldırılmıştır.

Latin Amerika geleneksel olarak ölüm cezasına karşı olan bir ülkedir.

Afrika’da 1990 yılından beri göze çarpıcı bir gelişim izlenmektedir.

Kuzeydeki Arap Devletleri hariç tutulacak olursa Afrika Devletlerinin çoğunluğunda ölüm cezasının kaldırıldığını görüyoruz. (Peters, 1999:652)

Şu halde ölüm cezasının reddi konusunda genel bir teamül bulunmamakla birlikte, ulusal hukuklarda bu yönde bir gelişim izlenmektedir. (Peters, 1999:652)²⁶

1959 yılından beri Birleşmiş Milletler Genel kurulu, yaşam hakkına tam anlamıyla saygı gösterilmesi açısından Birleşmiş Milletlerin ölüm cezası sorununun denetlenmesi konusundaki menfaatini vurgulamaktadır.

Genel kurul tarafından 1966 yılında kabul edilen KSHUP, Birleşmiş Milletlerin ölüm cezasının kaldırılması konusunda dayandığı ilk bağlayıcı belgeyi oluşturmaktadır.

Genel Kurul 15.12.1989 tarihinde KSHUP 2. Seçmeli Protokolü (SP), ölüm cezasının tümünden kaldırılması için kabul etmiştir. 1994 yılında Genel Kurul’da, ölüm cezasının 2000 yılına kadar dünya genelinde tasvip edilmemesi ve kaldırılması için çağrıda bulunulmasına ilişkin bir karar önerisi tartışılmıştır.

²⁴ TATAR Onur, Yaşama hakkı ve ölüm cezası, Ankara, 2012, shf.6

²⁵ Gören Zafer, İstanbul ticaret ün. dergisi Yıl:5 S:10 Güz 2006/2 Shf:71

²⁶ Gören Zafer, İstanbul ticaret ün. dergisi Yıl:5 S:10 Güz 2006/2 Shf:76

Bununla birlikte bu öneriyi “Sosyal, İnsancıl ve Kültürel Sorunlarla ilgili Kurul”da özellikle Singapur ve Arap Ülkeleri tarafından karşı çıkmış ve yeterli çoğunluk sağlanmamıştır (Schreiber, 1996: 263,279-289).

“Birleşmiş Milletler Şartı” md.62 f.2’ye göre, insan haklarına saygı ve insan haklarının gerçekleştirilmesini desteklemekle görevli olan “Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Kurulu” (ECOSOC), ölüm cezası konusunda da görevlendirilmiştir.

Bu kurulun 1984/50 sayılı ve “ölüm cezası ile çatışan hakların korunması ve garanti edilmesi” başlıklı önemli kararında, ölüm cezasına hükmedilmesine ve infazına ilişkin usul kuralları yer almaktadır6.

Bu kurulun daveti üzerine “Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği”, 1975’ten beri beş yıllık raporlarında üye devletlerdeki ölüm cezaları konusunda görüşler açıklamaktadır.

1997 ve 1999 yıllarında Komisyon tüm devletleri “ölüm cezasının tümden kaldırılması amacıyla, ölüm cezası infazlarının durdurulmasına” davet etmiştir.

1997 yılından beri Birleşmiş Milletler’ in bir organı, dünya genelinde bir “idam moratoriumu’ nu desteklemektedir.

Şu halde Birleşmiş Milletler içinde, ölüm cezasının kaldırılması konusunda net bir tercih vardır. (Peters, 1999: 653)²⁷

Ölüm cezasının kaldırılmasıyla ilgili Amerikan Devletlerindeki eğilimdeki gelişmeler, 1990 yılında Amerikanlılar arası Devletler Teşkilatı’nca, Ölüm Cezalarının Kaldırılması Üzerine Amerikalılar arası İnsan Hakları Sözleşmesi Protokolü’nün benimsenmesi ile sonuçlanmıştır. Taraf devletlerin ülkelerinde ölüm cezalarının uygulanmasının yasaklanması açısından, bu Protokol de BM ve Avrupa Konseyi’nce benimsenen protokollerle benzerdir. Ancak uygulanmamaklar birlikte, ölüm cezası potansiyel ve teorik bir ceza olarak varlığını devam ettirmektedir. Ölüm cezası halen birçok Arap ülkesinde geçerli bir cezalandırma şeklidir ve Şer’i hukuk ile uyumludur. Bununla birlikte, bölge liderleri, İnsan Hakları Arap Şartı’nın 10 ve 12. Maddelerinde ölüm cezalarının sınırlarını belirleyerek, yaşamın kutsallığı üzerinde görüş birliğine varmışlardır. Buna göre, ölüm cezası sadece çok ciddi suçlarda uygulanabilir. 18 yaşın altındakiler, hamile kadınlarla, doğum yaptığı tarihten itibaren iki yıl geçmemiş kadınlara ölüm cezası uygulanamaz. Commonwealth Bağımsız Milletler Topluluğu Anlaşması da benzer hükümlere sahiptir. (m.2/2-3)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşme’sinin yaşam hakkına ilişkin temel düzenlemesi şöyledir: “Madde 2 Yaşam hakkı 1. Herkesin yaşam hakkı yasanın korunması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez. 2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz: a. Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için; b. Usulüne uygun olarak yakalamak için veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için; c. Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.”2 Sözleşme’nin 2. maddesi yukarıda alıntılanan ilk haliyle, bireyin yaşamına belirli koşullar altında Devlet tarafından son verilmesini mümkün kılmaktaydı. Hal böyle olmakla birlikte Avrupa Konseyi’nin meseleye verdiği önem ve ölüm cezasının insanlık dışı bir uygulama olduğu ve çağdaş ve demokratik toplum değerleriyle uyumlu olmadığı yönlü Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde hakim olan ortak eğilimin bir sonucu olarak, yaşam hakkının resmi makamlar tarafından ortadan kaldırılmasına ilişkin bu hükümler Sözleşme’ye ek 6 nolu Protokol’le3 sadece savaş ve yakın savaş hallerine indirgenmişti. 28 Nisan 1983’de imzaya açılan 6

²⁷ Gören Zafer, İstanbul ticaret ün. dergisi Yıl:5 S:10 Güz 2006/2 Shf:77-78

no.lu Protokol, onay veren ülkeler açısından 1 Mart 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 15 Ocak 2003 tarihinde ilgili Protokolü imzalamış ve TBMM’de, 26 Haziran 2003 tarihinde 4913 sayılı onay yasasını kabul etmiştir. “11 Nolu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 Nolu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”, 1 Temmuz 2003 tarih ve 25155 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ölüm cezasının tüm koşullarda kaldırılmasına yönelik çalışmalar devam etmiş ve en nihayetinde Avrupa Konseyi 13 nolu ek Protokol’ü 4 3 Mayıs 2002 tarihinde üye devletlerin imzasına açmıştır. Protokol, 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁸

4-Ulusal hukukta ölüm cezası:

1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu’nda ölüm cezası bulunmamasına rağmen 1926 tarihli T.C.K. başta devletin şahsiyetine karşı olan suçlar olmak üzere bir çok suç için ölüm cezası öngörmüştür. Devletin ülkesi ve egemenliğine karşı cürümler (madde 125) , vatandaşın devlete karşı harbe katılması (madde 126) , asker toplama ve hasmane hareketlerde bulunma (madde 128) , Anayasa’ya karşı işlene suçlar (madde 146) , Cumhurbaşkanı’na suikast (madde 156) , yalan tanıklık (madde 286) , gerçeğe aykırı bilirkişilik (madde 290) şahsa karşı cürümlerden adam öldürme (madde 450) gibi suçlar bakımından ölüm cezası bir müeyyide olarak öngörülmüştür.

Öte yandan Soğuk Savaş Dönemi’nin ve siyasal gerilimlerin de etkisiyle 11 Haziran 1936 tarih ve 3038 sayılı kanun devletin şahsiyetine karşı cürümlerden bazılarının unsurları değiştirilmiş, yabancı devletin Türkiye aleyhine harp açmasını tahrik (madde 127) , askeri tesisleri tahrip (madde 131) , devletin emniyetine ilişkin evrakı tahrip (madde 132) , devlet güvenliğine karşı casusluk (madde 133) devletin güvenliğine ilişkin bilgiyi açıklama (madde 136) , devlet güvenliği için gizli kalması gereken keşif, ihtira ve yenilikleri açıklamak (madde 138) suçları için ölüm cezası öngörmüştür. 128, 135, ve 140. maddelerde öngörülen ölüm cezaları ağır hapis cezalarına çevrilmiştir.

03 Aralık 1981 tarih ve 5844 sayılı kanunla devlet düzenini sınıf esasına dayandırmak amacıyla örgütlenme (madde 141) suçu için ölüm cezası , 09 Temmuz 1953 tarih ve 6123 sayılı kanunla uyuşturucu ticareti (madde 403, 406, 407) , mevsuf irza geçmeler (madde 418) , mevsuf kız kaçırmalar (madde 439) için ölüm cezası öngörülmüştür. 28 Ekim 1971 gün ve 1490 sayılı kanun adam kaldırma suçu için ölüm cezası öngörmüştür.

21 Kasım 1990 tarih ve 3679 sayılı kanun bu tarihe kadar hakkında idam cezası öngörülmüş bulunan 13 suçun cezasını ağır hapse çevirmiş (madde 132/son ,138/2 , 141/1 , 152, 217/1, 285/5, 286/3 , 403/ bent5 paragraf 3, bent 6, bent7 paragraf 1, 406/2, 407/2 , 418/1 , 439,499/2) cezaların içtimai ve tekerrür halinde (madde 70, 82/son) idam cezasını ortadan kaldırmıştır. Türk Ceza Kanunu 11. maddesinde cürümlere mahsus cezaları sayarken idamı da saymıştır. Türk Ceza Kanunu’nda mevsuf adam öldürmeye ilişkin 450. madde bir yana bırakılırsa , sadece devletin şahsiyetine ilişkin 12 suçtan dolayı idam cezası öngörülmüştür. (madde 125, 126,127, 129, 131, 133,136, 137, 146, 147, 149, 156) Türk Ceza Kanunu’ndan başka 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu’nda , 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkındaki Kanun’ da ve 6831 sayılı Orman Kanunu’nda ölüm cezası yer almaktadır. Askeri Ceza Kanunu’nda toplam 23 maddede ölüm cezası öngörülmüştür.²⁹

²⁸ CENGİZ, Serkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2011 Sayı93 s385.

²⁹TATAR Onur,Yaşama hakkı ve ölüm cezası,Ankara,2012,shf.15

Sözleşme'ye ek 6 nolu Protokol'le3 sadece savaş ve yakın savaş hallerine indirgenmişti. 28 Nisan 1983'de imzaya açılan 6 no.lu Protokol, onay veren ülkeler açısından 1 Mart 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 15 Ocak 2003 tarihinde ilgili Protokolü imzalamış ve TBMM'de, 26 Haziran 2003 tarihinde 4913 sayılı onay yasasını kabul etmiştir.

Ayrıca anayasa 90 şü şekilde değiştirilmiştir: Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7.5.2004-5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

Türkiye, 9 Ocak 2004 tarihinde 13 nolu ek Protokolü imzalamıştır. TBMM, 6.10.2005 tarihinde "İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesine Ek Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına Dair 13 No lu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanunu"5 (5409 sayılı kanun) kabul etmiş ve söz konusu yasa 12.10.2005 gün ve 25964 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 13 nolu Protokol'ün yürürlüğü ile birlikte, ölüm cezasının hiçbir koşulda ve şartta uygulanmayacağı garanti altına alınmıştır.³⁰

5- Türkiye'de infaz edilen idamlar:

a-1923–1960 döneminde idamlar:

[Şeyh Said İsyanı](#) sonrasında [Diyarbakır](#)'daki Şark İstiklal Mahkemesi kısa süren bir yargılamadan sonra [Şeyh Said](#) ve 47 ayaklanma yöneticisi hakkında 28 Haziran [1925](#) günü ölüm cezası vermiş ve cezaları ertesi gün infaz edilmiştir.

Haziran [1926](#)'da [İzmir](#)'de Mustafa Kemal'e karşı yapılması tasarlanmış, tarihe [İzmir Suikastı](#) olarak geçen suikast girişimi ardından [Ziya Hürşit](#) ve arkadaşları İzmir İstiklal Mahkemesi'nde yargılandılar. 2'si gıyabında olmak üzere 15'i ölüm cezasına çarptırıldı. İnfazlar, 13 Temmuz'u 14 Temmuz'a bağlayan gece İzmir'in çeşitli yerlerinde gerçekleştirildi. Gerçekleştirilen idamların sonrasında cenazeler önce Merkez Hastanesi'ne götürüldü, üzerindeki eşyaların alınmasının ardından da [Kadifekale](#) yakınlarındaki Kokluca Mezarlığı'na defnedildi.

1. [Ziya Hürşit Bey](#)
2. "Laz" İsmail
3. "Gürcü" Yusuf
4. "Çopur" Hilmi
5. [Ahmet Şükrü Bey](#)
6. [Arif Bey](#)
7. [İsmail Canbulat Bey](#)
8. "Sarı Efe" Edip Bey
9. [Abidin Bey](#)
10. [Halis Turgut Bey](#)
11. [Rüştü Paşa](#)
12. [Hafız Mehmet Bey](#)
13. Miralay Rasim Bey

³⁰ CENGİZ, Serkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2011 Sayı93 s385

14. "["Kara" Kemal Bey](#) (idam kararı gıyabında verilirken, bir müddet kaçak hayatı yaşadıkdan sonra yakalanmak üzereyken 27 Ağustos 1926 günü intihar etti)
 15. [Abdülkadir Bey](#) (idam kararı gıyabında verilirken, Bulgaristan'a kaçmak üzereyken yakalandı ve daha sonra Ankara'da yargılanması kararlaştırıldı. Ankara'da tekrar idama mahkûm edildi, 31 Ağustos 1926 gecesi infaz edildi)
- [İzmir suikastının](#) ikinci davası Ankara'da yapıldı. İdama mahkûm edilen dört kişinin cezası 26 Ağustos'u 27 Ağustos'a bağlayan gece, [Cebeci](#)'deki [Umumi Hapishane](#) önünde infaz edildi. İdam edilenler, hapishanenin avlusuna defnedildiler.
1. [Cavid Bey](#)
 2. [Hilmi Bey](#)
 3. Nail Bey
 4. [Doktor Nâzım Bey](#)

23 Aralık 1930 günü, İzmir'in [Menemen](#) ilçesinde, öğretmen-yedeksubay [Mustafa Fehmi Kubilay](#)'ın ve yardımına koşan bekçiler Hasan ve Şevki'nin bir grup tarafından öldürülmesiyle başlayan, [Menemen olayları](#) sonrasında, Divan Harp Mahkemesinde yargılanan sanıklardan 28'i 3 Şubat 1931 gecesi Menemen'de idam edilmiştir.

b-1961–1972 arasında idamlar:

[27 Mayıs 1960 Darbesi](#)'nden sonra darbe yönetimi döneminde Başbakan [Adnan Menderes](#), Dışişleri Bakanı [Fatin Rüştü Zorlu](#) ve Maliye Bakanı [Hasan Polatkan](#) Yüksek Adalet Divanı'nda yargılanmış ve ölüm cezası almışlardır. Cezaları 17 Eylül 1961'de infaz edilmiştir.

1. [Fatin Rüştü Zorlu](#) (16 Eylül 1961, İmralı)
2. [Hasan Polatkan](#) (16 Eylül 1961, İmralı)
3. [Adnan Menderes](#) (17 Eylül 1961, İmralı)

[20 Mayıs 1963 ayaklanması](#) sonrasında, daha önce [22 Şubat 1962 ayaklanmasında](#) affedilen [Talat Aydemir](#) ve arkadaşları idam cezası aldılar. İnfaz edilenler:

1. [Fethi Gürcan](#) (27 Haziran 1964)
2. [Talat Aydemir](#) (5 Temmuz 1964)

[12 Mart 1971 Muhtırası](#) da yarım darbe olarak nitelenmesine rağmen 17 kişiyi idama göndermiştir. 1971'in 18 Temmuz'u ile 28 Temmuz'u arasında -tamamı adli suçlu- 14 hüküm infaz edildi. Bunların içinde 25 Temmuz 1971'de İzmir'de asılan Kadriye Partici, Türkiye'de idam edilen son kadın hükümlü olmuştur. 12 Mart rejimin diğer 3 infazı ise 1968 kuşağının önde gelen devrimcilerinden [Deniz Gezmiş](#), [Yusuf Aslan](#) ve [Hüseyin İnan](#)'dır. Üçü de 6 Mayıs 1972'de Ankara'da idam edildiler. Bu dönemde idam edilenler:

1. Nail Kır
2. Mehmet Karabaş (Karataş)
3. Cemil Yıldız
4. Ahmet Balıkçı
5. Hüseyin Bulut
6. Hacı Ahmet Tonya
7. Mahmut Yel

8. Nurettin Kahraman
9. Kemal Uluköylü
10. Kâmil Akman
11. Mevlût Balcı
12. Zekeriya Balcı
13. Faik Vartekli (25 Temmuz 1971, İzmir)
14. Kadriye Partici (25 Temmuz 1971, İzmir)
15. [Deniz Gezmiş](#) (6 Mayıs 1972, Ankara)
16. [Yusuf Aslan](#) (6 Mayıs 1972, Ankara)
17. [Hüseyin İnan](#) (6 Mayıs 1972, Ankara)

1972'den sonra, [12 Eylül 1980 Askeri Darbesi](#)'ne kadar ölüm cezaları uygulanmadı.

c-1980–1984 arasında idamlar:

[12 Eylül 1980 Askeri Darbesi](#)'nden sonra, 1972'den beri infaz edilmeyen ölüm cezaları uygulanmaya başladı. Siyasi hükümlülerin yanında cezası o zaman kadar uygulanmamış adli hükümlülerin de cezaları uygulanmaya başladı. Ayrıca mahkemelerden peşpeşe yeni ölüm cezası hükümleri çıktı. Sıkıyönetim askeri mahkemelerince 517 sanığa idam cezası verildi. Askeri Yargıtay'ın onayladığı idam kararlarının sayısı 124 oldu. 54 kişinin ölüm cezası yetkili kurumda (12 Eylül 1980–25 Ekim 1981 arası Milli Güvenlik Konseyi, 25 Ekim 1981–14 Ekim 1983 arası Danışma Meclisi, 6 Kasım 1983 sonrası TBMM) onaylandı. Bunların 50'si infaz edildi. İdam edilenlerin isimleri şöyledir:

1. [Necdet Adalı](#) (sol görüşlü) 7 Ekim 1980 Ankara
2. [Mustafa Pehlivanoğlu](#) (sağ görüşlü) 7 Ekim 1980 Ankara
3. Serdar Soyergin (sol görüşlü) 25 Ekim 1980 Adana
4. [Erdal Eren](#) (sol görüşlü) 13 Aralık 1980 Ankara
5. Cevdet Karakaş (sağ görüşlü) 4 Haziran 1981 Elazığ
6. [Veysel Güney](#) (sol görüşlü) 10 Haziran 1981 Gaziantep
7. [Ahmet Saner](#) (sol görüşlü) 25 Haziran 1981 İstanbul
8. Kadir Tandoğan (sol görüşlü) 25 Haziran 1981 İstanbul
9. Mustafa Özenç (sol görüşlü) 20 Ağustos 1981 Adana
10. İsmet Şahin (adli suçlu) 20 Ağustos 1981 İstanbul
11. Seyit Konuk (sol görüşlü) 13 Mart 1982 İzmir
12. İbrahim Ethem Coşkun (sol görüşlü) 13 Mart 1982 İzmir
13. Necati Vardar (sol görüşlü) 13 Mart 1982 İzmir
14. Fikri Arıkan (sağ görüşlü) 27 Mart 1982 Ankara
15. Sabri Altay (adli suçlu) 23 Nisan 1982 Adapazarı
16. Cengiz Baktemur (sağ görüşlü) 30 Nisan 1982 Elazığ
17. Şahabettin Ovalı (adli suçlu) 12 Haziran 1982 Sinop
18. Ednan Kavaklı (adli suçlu) 18 Haziran 1982 Ankara
19. Ali Bülent Orkan (sağ görüşlü) 13 Ağustos 1982 Ankara
20. Veli Acar (adli suçlu) 13 Ağustos 1982 Isparta

21. Eşref Özcan (adli suçlu) 19 Ağustos 1982 Kayseri
22. Halil Fevzi Uyguntürk (adli suçlu) 29 Aralık 1982 Afyon
23. Kazım Ergun (adli suçlu) 29 Aralık 1982 Akşehir
24. Muzaffer Öner (adli suçlu) 29 Aralık 1982 Amasya
25. Adem Özkan (adli suçlu) 13 Ocak 1983 Balıkesir
26. Hüseyin Çaylı (adli suçlu) 13 Ocak 1983 Afyon
27. Osman Demiroğlu (adli suçlu) 13 Ocak 1983 Isparta
28. Ahmet Mehmet Uluğbay (adli suçlu) 22 Ocak 1983 Akşehir
29. Ali Aktaş (sol görüşlü) 23 Ocak 1983 Adana
30. Duran Bircan (adli suçlu) 23 Ocak 1983 Denizli
31. [Levon Ekmekçiyan \(ASALA\)](#) 28 Ocak 1983 Ankara
32. Ramazan Yukarıgöz (sol görüşlü) 29 Ocak 1983 İzmit
33. Ömer Yazgan (sol görüşlü) 29 Ocak 1983 İzmit
34. Erdoğan Yazgan (sol görüşlü) 29 Ocak 1983 İzmit
35. Mehmet Kambur (sol görüşlü) 29 Ocak 1983 İzmit
36. Ahmet Kerse (sağ görüşlü) 30 Ocak 1983 Gaziantep
37. Rıdvan Karaköse (adli suçlu) 5 Şubat 1983 Akşehir
38. Cavit Karaköse (adli suçlu) 5 Şubat 1983 Akşehir
39. Süleyman Karaköse (adli suçlu) 5 Şubat 1983 Akşehir
40. Fatih Laçinligil (adli suçlu) 24 Şubat 1983 Keşan
41. Fayık Güngörmez (adli suçlu) 24 Şubat 1983 Kilis
42. Mustafa Başaran (adli suçlu) 30 Mart 1983 Edirne
43. Hüseyin Üye (adli suçlu) 30 Mart 1983 Nazilli
44. Şener Yiğit (adli suçlu) 20 Nisan 1983 Isparta
45. Cafer Aksu Altıntaş (adli suçlu) 20 Nisan 1983 Ordu
46. Abdülaziz Kılıç (adli suçlu) 26 Mayıs 1983 Edirne
47. Halil Esendağ (sağ görüşlü) 5 Haziran 1983 İzmir
48. Selçuk Duracık (sağ görüşlü) 5 Haziran 1983 İzmir
49. [İlyas Has](#) (sol görüşlü) 6 Ekim 1984 İzmir
50. [Hıdır Aslan](#) (sol görüşlü) 25 Ekim 1984 Burdur

Son olarak 25 Ekim 1984'te [Hıdır Aslan](#)'ın idam edilmesinden bu yana Türkiye'de idam cezası uygulanmadı.³¹

³¹ <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/>

III-SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

Dünyada farklı ülkelerde ölüm cezalarının farklı uygulamalarının olduğu görülmektedir. Bunlardan sadece Avrupa kıtası tamamen ölüm cezasının uygulanmasının mevzuat ve uygulamada temin etmeye yönelik kararlı tutum sergilemektedir. Avrupa birliğine girişin ön müzakere görüşmelerinde birliğe katılmanın ön şartı olarak dikte edilmektedir.

Yaşam hakkının ve ölüm cezasının mağdurun hakkının korunması anlamında da değerlendirilmesi gereği ortadadır. Öldürülenin yakınlarının başka bir ceza verilmesi halinde de vicdanen rahat olmadıkları görülmektedir. Bu ceza haricinde verilen cezaların nihayetinde infaz yasasından kaynaklanan sebepler ve zaman zaman çıkartılan af yasaları ile sanığın yeterince cezalandırılmadığı kanaati de bu durumu desteklemektedir.

Uluslararası hukukta sınırlanması mümkün olmayan ve olan haklar vardır. Bu hakların hiçbir zaman sınırlanması mümkün değildir. Örneğin işkence yasağı(Kshs.m.7;Aihs m.3;1982 Ay.m. 17),adil yargılanma hakkı(Kshs m.14,ihas6,aihs m.8,1982 Ay.m.36) gibi. Bunun yanında sınırlayıcı bir şekilde yasalar ve makul nedenlerle sınırlanabilir. Sınırlamaların gerekli,yasal,sebebe bağlı(millî güvenlik,kamu güvenliği,kamu düzeni,kamu ahlakı,kamu sağlığı,başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması,suç işlenmesinin önlenmesi,genel refahın sağlanması şartlarının varlığı),anayasanın sözüne ve ruhuna uygunluk ilkesi,ölçülülük,demokratik toplum gereklerine uygunluk,ve hakkın özüne dokunmama ilkelerine aykırı olmamalıdır. Bu kapsamda uluslararası hukuk hiç kimsenin yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılmaması(Kshs m6.;Aihs m.7) sınırlayıcı bir şekilde ifade edilen haklar kategorisinde sayılmıştır.³² Dolayısı ile infaz edilen ve yaşam hakkı ortadan kaldırılan kişinin de kasıtlı olarak bir başka insanın yaşama hakkını ortadan kaldırdığı gerçeği unutulmamalıdır. Bu cezayı yasalastıran ve infaz eden devlet otoritesinin de yaşama hakkının istisnalarından birini uyguladığının görülmesi gerekmektedir.

Türkiye de ölüm cezasının genellikle olağanüstü durumlarda uygulanması bunun bir şekilde devlete yönelik suçlar için uygulanması ve siyasilerin cezalandırılması şeklinde uygulanması bu cezanın adaletli olarak uygulanmadığı ve bir siyasi öç almaya dönüşmesi nedeniyle de eleştirilmektedir. Bu cezanın tekrar getirilmesi durumunda da suçun devlete yönelik suçlar kapsamında değil şahsın hayat hakkının ortadan kaldırılması(katledilmesi) halinde bizzat katile yönelik olarak uygulanması yönünden kanaatin varlığı olarak görülmektedir. Belki ölüm cezasının sadece suçtan zarar görenin sanığı affetmesi halinde ağırlaştırılmış müebbede dönüştürülerek infaz edilmesinin ve böyle bir düzenlemenin vicdanlarda daha fazla karşılık bulacağı kanaati oluşmaktadır.

Türkiye de yukarıda anlatılan mevzuat gelişimi en son Avrupa birliğine girişin bir fasıl olarak açılmış ve bu kapsamda kademeli olarak mevzuattan kaldırılmıştır. Ancak Türkiye’de bu karar çoğu zaman tartışmaları hala bitirmemiştir. Bu konuda genel olarak halkta oluşan siyasilere yapılan baskılar siyasetin de çoğu zaman bu düzenlemenin tekrar getirilmesi yönünde ifadelere bırakmaktadır. Ölüm cezasının kaldırılması insanların vicdanlarında bazı suçların cezasının yetersiz kaldığı düşüncesinden kaynaklanmakta olduğu görülmektedir.

Yalnız burada ülke olarak yapılacak bu düzenlemenin Avrupa birliği ve uluslararası ilişkiler ve iç dinamikler anlamında ciddi krizleri barındırdığını ve bu hususta oluşacak baskının göğüslenmesi ve sebeplerini iyi anlatılması gereği olduğu ortadadır. Mevcut durumun yeniden ele alınarak düzenlenerek yasa ile veya referandum yolunun kullanılarak ölüm cezasının getirilmesi tabi ki demokratik seçimlerle oluşan meclisin özgür iradesi ile yapabileceği bir düzenlemedir.

³² KALABALIK, Halil; İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.388.- ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; Yaşama Hakkı, TBB Dergisi 2012 Sayı103 s140-159

